

УДК 738,8

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-10>

Інна ГУРЖІЙ

старший викладач кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва навчально-наукового інституту мистецтв, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», вул. Івана Банка, 3, м. Полтава, Україна, 36003

ORCID: 0000-0002-5364-9650

Бібліографічний опис статті: Гуржій, І. (2024). Сучасна українська декоративна кераміка, її основні напрями розвитку. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 78–85, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-10>

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ДЕКОРАТИВНА КЕРАМІКА, ЇЇ ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Мета дослідження визначити та класифікувати основні види сучасної української декоративної кераміки за різними призначеннями та напрямками.

Методологія. У дослідженні застосовані різні методи дослідження. А саме, метод теоретичного узагальнення дозволяє в даному дослідженні класифікувати та визначити основні види та напрями української декоративної кераміки, сформулювати висновки та перспективи розвитку даного дослідження. Також, були використані методи аналізу, класифікації та систематизації для поглибленого вивчення теми та узагальнення.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше було класифіковано сучасну українську декоративну кераміку та сформовано чотири основні групи за критеріями: функціональну, естетичну, технологічну, експлуатаційну. Сформульовані критерії по кожній з груп. Функціональну декоративну кераміку можна розділити на: функціонально-ужиткову, функціонально-естетичну, функціонально-композиційну.

У статті зазначено, що за естетичним критерієм декоративну кераміку можна розділити на такі класифікації: за кольором, за композицією, за стилістикою. Розглянуті технологічні прийоми створення елементів декоративної кераміки, та зазначено, що за методом формотворення можна виділити такі види, як площинний, фактурний, рельєфний та об'ємний.

Що стосується експлуатаційних характеристик кераміки, в статті визначено основні критерії, до яких відносяться: рівень комфортності середовища та ряд інших задач, які вирішуються шляхом використання керамічних матеріалів, що створюють оптимальний мікроклімат приміщення, їх безпека і зручність в експлуатації.

Наголошено, що надійність керамічних виробів визначають зміни їх фізичних характеристик і моральне старіння. А саме, зміна фізичних характеристик відбувається під впливом зовнішнього середовища, як кліматичної (фізико-хімічні фактори), так і предметної (механічні і фізичні фактори). Вирішальним критерієм якості керамічних матеріалів для використання в інтер'єрах є експлуатаційні характеристики, що сформовані в схемі та наведені в статті.

У дослідженні виділені три основні групи декоративної кераміки за середовищем використання. А саме, в залежності від простору застосування декоративної кераміки різних видів, її можна поділити на: інтер'єрну, екстер'єрну і садово-паркову, що може мати різне функціональне призначення та відповідає таким призначенням: функціонально-ужитковим, функціонально-естетичним та функціонально-композиційним.

Висновки. Як галузь декоративного мистецтва, українська кераміка постійно розвивається та завжди залишається сучасною, вона набуває нових функцій та потребує постійного вивчення.

Ключові слова: декоративне мистецтво, українська кераміка, декоративна кераміка, сучасна кераміка.

Inna GURZHIY

Senior Lecturer at the Department of Fine and Decorative and Applied Arts of the Educational and Scientific Institute of Arts, "Luhansk National University named after Taras Shevchenko", 3 Ivan Banka str., Poltava, Ukraine, 36003

ORCID: 0000-0002-5364-9650

To cite this article: Gurzhiy, I. (2024). Suchasna ukrainska dekoratyvna keramika, yii osnovni napriamy rozvytku [Modern Ukrainian decorative ceramics, its main directions of development]. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 78–85, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-10>

MODERN UKRAINIAN DECORATIVE CERAMICS, ITS MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT

The purpose of the study is to identify and classify the main types of modern Ukrainian decorative ceramics according to various purposes and directions.

Methodology. Different research methods are used in the research. Namely, the method of theoretical generalization allows in this study to classify and define the main types and directions of Ukrainian decorative ceramics, to formulate conclusions and prospects for the development of this study. Also, methods of analysis, classification and systematization were used for in-depth study of the topic and generalization.

The scientific novelty of the study was that, for the first time, the classification of modern Ukrainian decorative ceramics was carried out and four main groups were formed according to the criteria: functional, aesthetic, technological, operational. Formulated criteria for each of the groups. Functional-decorative ceramics can be divided into: functional-utility, functional-aesthetic, functional-compositional.

In the article, according to aesthetic criteria, decorative ceramics can be divided into the following classifications: by color, by composition, by style. The technological methods of creating decorative ceramic elements are considered and it is indicated that, according to the method of formation, such types as planar, textured, relief and three-dimensional can be distinguished.

As for the operational characteristics of ceramics, the article defines the main criteria, which include: the level of environmental comfort and a number of other problems that are solved by the use of ceramic materials that create the optimal microclimate of the room, their safety and lightness using.

It is emphasized that the reliability of ceramic products is determined by the change in their physical characteristics and moral aging. Namely, the change in physical characteristics occurs under the influence of the external environment, both climatic (physico-chemical factors) and material (mechanical and physical factors). The decisive criterion for the quality of ceramic materials for use in the interior is the operational characteristics, presented in the diagram and given in the article.

As a result of the study, three main groups of decorative ceramics were determined according to the environment of use. Namely, depending on the field of application, decorative ceramics of various types can be divided into: interior, exterior and garden and park, which can have different functional purposes and correspond to the following purposes: functional-utility, functional-aesthetic and functional-composite.

Conclusions. As a branch of decorative art, Ukrainian ceramics is constantly developing and always remains modern, acquires new functions and needs constant study.

Key words: decorative art, Ukrainian ceramics, decorative ceramics, modern ceramics.

Актуальність проблеми дослідження полягає в тому, що українську кераміку періоду незалежності недостатньо досліджено, це нове явище у декоративному мистецтві. Сучасна декоративна кераміка набуває нового призначення. З'являється нове функціональне призначення кераміки, якщо раніше це була лише утилітарна кераміка, то зараз з'явився новий напрямок української декоративної кераміки, що відповідає функціонально-естетичному призначенню. Це кераміка виставкового характеру, що несе лише естетичну функцію, у неї є тематика, композиція та інші характерні особливості притаманні художньому твору.

Сучасна декоративна кераміка – це нове явище в декоративному мистецтві України, що потребує постійного вивчення. А саме, особливої уваги та вивчення потребує українська декоративна кераміка виставкового характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українське сучасне мистецтво досліджує багато науковців, та саме питаннями стану декоративного мистецтва займаються: Кара-Васильєва Т.,

Жоголь Л., Попова Г., Белкіна Е., Міропольська Н. та інші. Особливо ґрунтовні праці Жоголь Л., вона визначає саме місце декоративного мистецтва в архітектурному просторі, але в її працях досліджено лише період другої половини ХХ століття. Також Голубець О. досліджує львівську кераміку цього періоду. Кара-Васильєва Т. досліджує художню кераміку та її місце в декоративному мистецтві ХХ століття. Більш широке уявлення про стан сучасної української декоративної кераміки можна скласти ознайомившись з науковими працями Пошивайла О., Чернявського К., але сучасний стан української декоративної кераміки ще мало вивчений, що зумовило написання нашої статті.

Мета дослідження визначити та класифікувати основні види сучасної української декоративної кераміки за різними призначеннями та напрямками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Декоративна українська кераміка має різноманітні сфери застосування, можна сказати, що вона зараз не має обмежень. Кераміка засто-

совується скрізь, вона і естетична і функціональна, екстер'ерна та інтер'ерна, монументальна та виставкового характеру. Не можна обмежувати поняття «кераміка» лише посудом, це можуть бути також скульптури, панно, вазони, фонтани, оздоблення меблів, виставкові композиції.

На даний час немає повної класифікації декоративної кераміки, яка б розглядала різні види кераміки як органічну частину предметної системи, побудованої на єдиній основі (функціональній, морфологічній, технологічній, проєктній). Саме поняття «декоративний» сформульоване у Словнику української мови як: «призначений для оздоблення, прикраси» (Slovnyk ukraïnskoi movy, 235). Тобто, розглядаючи його по відношенню до кераміки, визначаємо її прикрашальну естетичну функцію. Поняття «функціональний» формулюється як пов'язаний з використанням певної функції (Slovnyk ukraïnskoi movy, 652)

В основі класифікацій декоративної кераміки, що використовується в інтер'єрі, можна виділити чотири групи, що відображені в схемі (рис. 1).

Функціональні (ужиткові) вимоги використання, визначаються мірою сумісності з процесами, що відбуваються в просторі. Це може бути любий простір, де розміщується твір декоративно-прикладного мистецтва. При виборі керамічного матеріалу в даному аспекті, необхідно враховувати орієнтацію приміщення, оглядовість, освітлення. У даному випадку керамічний твір повинен нести функцію, це

можуть бути керамічні світильники, елементи меблів, фонтани, вазони для квітів, перегородки та решітки, рами для дзеркал, посуд та інші декоративні функціональні речі з керамічних матеріалів. Але враховуючи те, що декоративна кераміка функціонального призначення все одно залишається інтенсивним декоративним елементом, слід враховувати її оглядовість в приміщенні, де часто вона займає місце центра всієї композиції приміщення. Тому проєктуючи приміщення з керамічними виробами функціонального призначення слід враховувати і її естетичні властивості (рис. 2).

Естетичні вимоги до декоративної кераміки, передусім визначають художні якості інтер'єра. Сучасна художня кераміка як самостійний композиційний елемент, виступає в різноманітних якостях. Починаючи з декоративного акценту на стіні, у вигляді панно чи тарілей, він поступово стає невід'ємною частиною цієї стіни як активна пластика, своєрідний живописно-пластичний рельєф, що приймає участь в організації простору. До числа важливих умов гармонізації простору інтер'єру за допомогою різноманітних видів декоративної кераміки слід віднести:

- кольорово-пластичну та ритмічну організацію керамічних елементів;
- масштабне співвідношення всіх керамічних елементів композицій по відношенню до предметного середовища, а також до людини;
- кольорова єдність кераміки та інших елементів інтер'єру;
- відповідність елементів декоративної кераміки функціям даного інтер'єру.

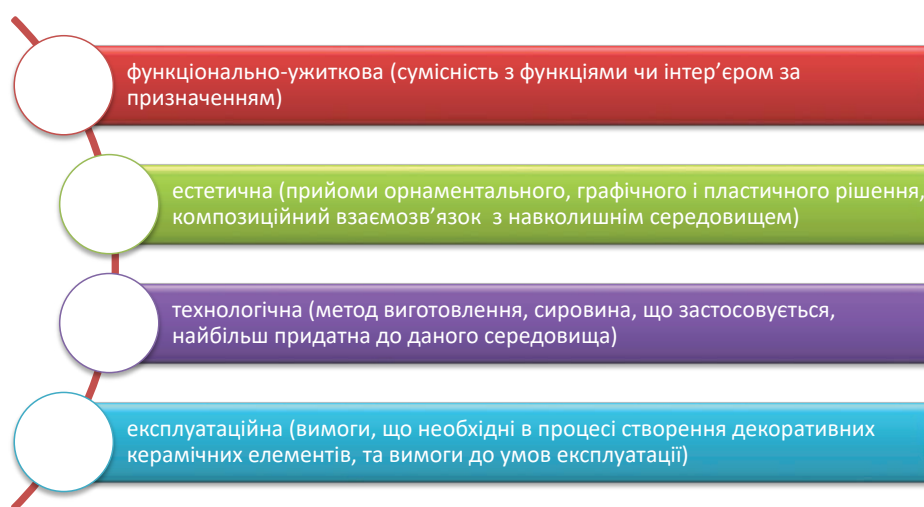


Рис. 1. Основі групи критеріїв класифікацій декоративної кераміки

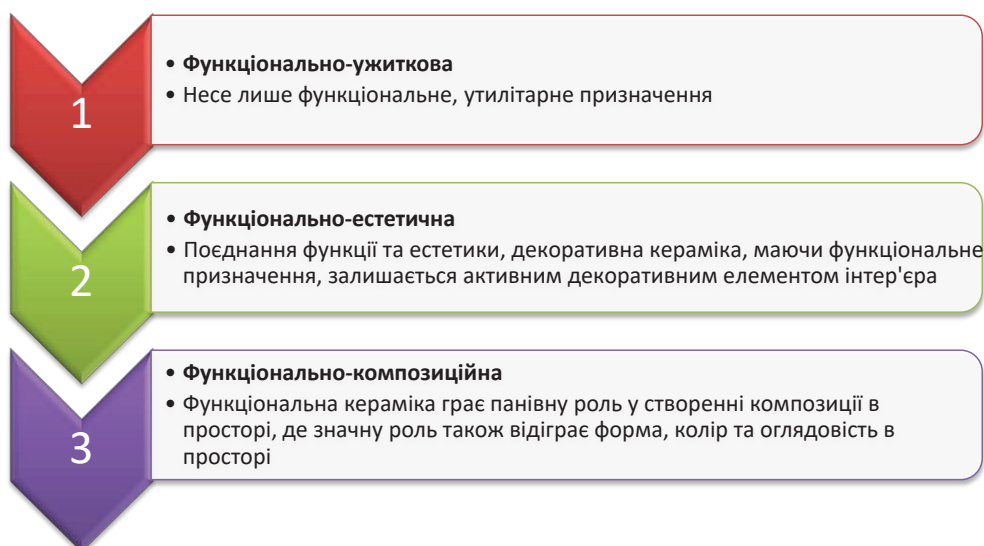


Рис. 2. Класифікація декоративної кераміки за функціональними вимогами

Звісно, коли в приміщенні розміщують елементи декоративної кераміки, слід звертати увагу на композицію простору. Та вплив твору мистецтва на людину, що знаходиться в ньому.

Композиційні прийоми розміщення елементів художньої кераміки в інтер'єрі можливо представити як:

- площина, яка покриває одну чи декілька стін (суцільне площинне покриття);
- декоративна пляма на основі складного силуету;
- група декоративних плям на одній чи декількох стінах (секційна);
- площина в просторі (як засіб зонування інтер'єру);
- об'ємна структура в просторі;
- об'ємно-просторова композиція.

Можливість зорового співставлення елементів у середовищі визначає гармонійну виразну систему. Можна виділити три принципи взаємодії середовища і декоративного керамічного твору:

- що базується на об'ємних домінантах;
- базується на просторових домінантах;
- або на домінуванні лінійно-осьового зв'язку.

Хоча іноді, і дуже часто, декоративна кераміка як кольоровий центр стає домінантою всієї загальної композиції в просторі.

Це стосується не тільки кераміки, а й взагалі сприйняття твору сучасного мистецтва в просторі, який стає кольоровою плямою в підтримку всієї композиції середовища. Класифі-

кація декоративної кераміки за естетичними вимогами відображена в схемі (рис. 3).

Слід звернути увагу на можливості якими зараз наділений твір мистецтва, він не є, як раніше, реалістичною картинкою, портретом чи пейзажем, він став центром кольорового напруження, естетичним наповненням в просторі (Poshyvailo, 2019).

Декоративна кераміка в середовищі почала грати домінуючу роль, слугувати центром загальної композиції. Простір в якому розміщується твір мистецтва повинен сприйматися як елемент загальної композиції та наповнювати його. Декоративна кераміка в середовищі, це не тільки плитка чи кахлі, як було традиційно. Сучасна кераміка набуває нових напрямків. Але, все ж таки, найпоширенішим видом кераміки в середовищі залишається модульна кераміка.

За допомогою модуля створюються ритмічні ряди, повтори певних елементів. Досвід побудови композиції показує, що повтор елементів не може здійснюватися до безкінечності. В якийсь момент, повтори стають нудними і монотонними, втрачають свої виразні можливості.

Тому, проектуючи простір з використанням елементів декоративної кераміки в ритмічному виконанні, слід враховувати композицію, де ритму надається активна роль. Слід передбачити, коли треба обмежити ритмічний ряд елементів. Можливий варіант відзначити перший та останній елемент трохи змінивши форму,

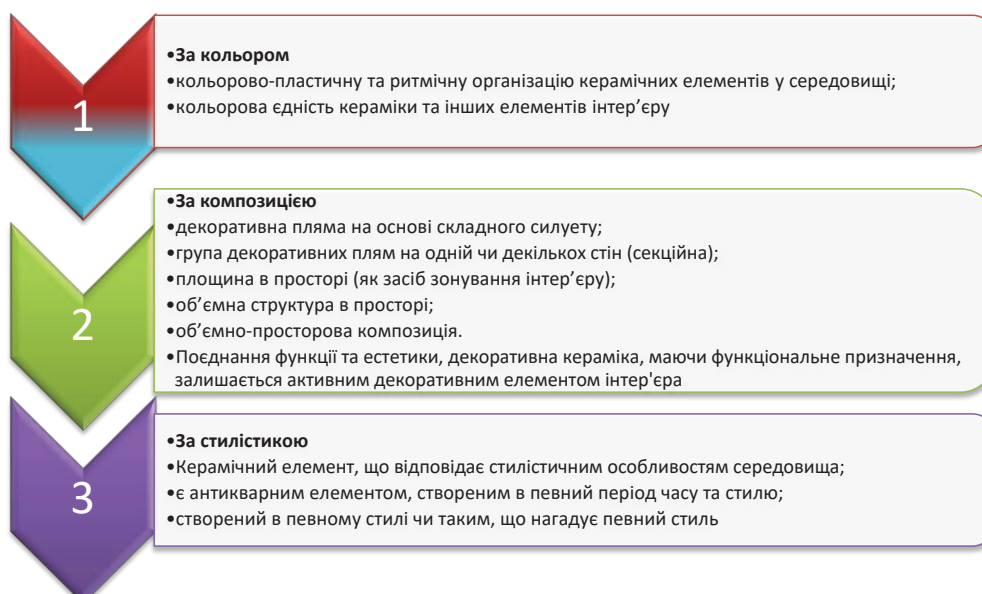


Рис. 3. Класифікація декоративної кераміки за естетичними вимогами

використати комбінаторність, щоб закінчити візуально подальший розвиток композиції. Існує спосіб обмеження даного ряду за допомогою елементів що змінюють напрямок, зустрічних елементів. Такі композиції динамічні.

Використання ритмічних керамічних композицій в архітектурному середовищі не обмежується простими елементами повтору форм, у створенні досконалих композицій необхідні декілька видів та форм ритмів. Тому для художника існує складна задача рішення їх взаємодії та співвідношення. Сучасна декоративна кераміка вийшла новий рівень, вона стала монументальною та зайняла важливе місце у створенні загальних композицій місць відпочинку, парків та інших рекреаційних середовищ (Poshyvailo, 2021).

Можна стверджувати, що сучасне середовище перестало існувати як функціональний простір, воно набуло іншого значення. Іноді його можна сприймати як виставковий простір для твору декоративної кераміки. Навіть сучасне житлове приміщення навантажене декоративними елементами. Декоративна кераміка прикрашає та наповнює змістом середовище.

Щодо *технологічного* виконання, твори сучасної художньої кераміки можуть бути створені в наступних основних напрямках:

- по принципу ручного формування кераміки за допомогою гончарного круга, ручного ліплення;

- на основі промислового формування з пластичних мас, лиття;

- синтезовані твори декоративної кераміки в змішаній техніці, з використанням різних матеріалів, але технологічно схожих.

Серед технологічних прийомів створення елементів декоративної кераміки в техніці ручного формування можна виділити такі види:

- *площинні*, створені на основі прийомів ручного ліплення, відминання з гіпсових форм;

- *фактурні*, створені на основі фактурних (шамотних мас або за допомогою надання фактури);

- *рельєфні*, коли в процесі ліплення виникають деталі чи елементи різної висоти;

- *об'ємні*, за допомогою гончарного круга, а також ручного ліплення.

Серед технологічних прийомів створення елементів декоративної кераміки в техніці промислового формування можна виділити такі види:

- *площинні*, створені на основі прийомів лиття у «наливні» форми та пресування;

- *рельєфні*, створені на основі прийомів лиття «зливним» способом, а також набором різних об'ємних елементів;

- *об'ємні*, створюються за допомогою лиття в гіпсові форми, формування з пластичної маси за допомогою станка.

До *експлуатаційних* характеристик кераміки відноситься рівень комфортності середовища та ряд інших задач, які вирішуються

шляхом використання керамічних матеріалів, що створюють оптимальний мікроклімат приміщення, їх безпека і зручність в експлуатації. Надійність керамічних виробів визначають зміни їх фізичних характеристик і моральне застаріння. Зміна фізичних характеристик відбувається під впливом зовнішнього середовища, як кліматичної (фізико-хімічні фактори), так і предметної (механічні і фізичні фактори). Вирішальним критерієм якості керамічних матеріалів для використання в інтер'єрах є експлуатаційні характеристики наведені в схемі (рис. 4)

Кожен з видів декоративної кераміки в залежності від складу мас, має різні властивості, які можуть бути критичними умовами при виборі матеріалі для конкретного середовища.

Як зазначалося, використання кераміки в середовищі настільки широке, що описати всі види немає можливості. Тому базуємося в нашому дослідженні та найпоширеніших

видах декоративної кераміки, що застосовуються в створенні сучасних середовищ.

У залежності від простору застосування декоративну кераміку різних видів можна поділити на інтер'єрну, екстер'єрну і садово-паркову. Але умови їх використання залишаються для всіх просторів однаковими. Так важливими факторами залишаються кольорові співвідношення декоративного керамічного елементу та простору розташування, форма, матеріал виготовлення та фактура (що залежить від матеріалу), масштабність предмету мистецтва в залежності від простору його розміщення, та призначення (функції) керамічного твору.

Всі ці фактори представлені в схемі нижче (рис. 5).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Відповідно до мети дослідження, у статті були визначені та класифіковані основні види сучасної української декоративної кераміки за різними призначеннями та напря-

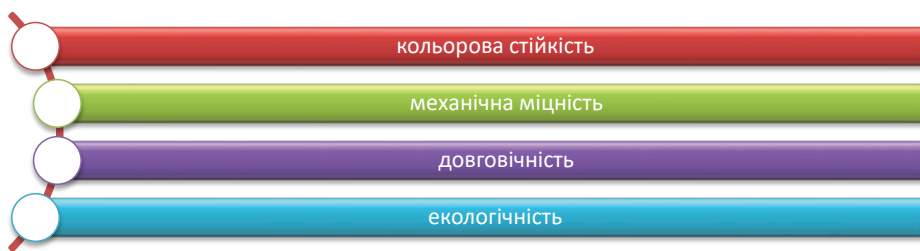


Рис. 4. Класифікація декоративної кераміки за експлуатаційними характеристиками



Рис. 5. Декоративна кераміка залежно до розташування в середовищі та умови її використання

мами. Розглянуто стан сучасної декоративної кераміки. Зазначено, що види сучасної української декоративної кераміки можуть класифікуватися та залежати від різних факторів та умов використання. Сучасна декоративна кераміка має широкий спектр застосування, певні види ми дослідили, але стверджувати, що були розглянуті всі її види ми не будемо. Сучасна декоративна українська кераміка постійно розвивається та потребує вивчення.

Перспективою подальшого дослідження сучасної декоративної кераміки убачаємо у вивченні особливостей сприйняття сучасної декоративної кераміки, технологічних процесів її створення. Результати дослідження будуть використані в розробці та впровадженні нових освітніх компонентів, що стосуються вивчення сучасного декоративного мистецтва України для студентів вищих закладів освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белкіна Е. Міропольська Н. Українці у світовому мистецтві. Мистецтво та освіта. 2004. №4. С. 40-42.
2. Гервас О. Дизайн та монументальнодекоративне мистецтво. Кераміка та керамічні вироби. Навчально-методичний посібник. Умань. Видавничо-поліграфічний центр «АЛМІ», 2018. 112 с.
3. Голубець О. М. Львівська кераміка. Київ. Наукова думка, 1991. 120 с.
4. Довговічність кераміки та спроба її підвищення. Будівельне матеріалознавство: підручник/ за ред. П.В. Кривенко. К. ЕксОб. 2006. С. 170-171
5. Жоголь Л.С. Декоративне мистецтво в сучасному інтер'єрі. Київ. Будівельник, 1986 р.
6. Жоголь Л.Е. Декоративне мистецтво в інтер'єрі житла. К. «Будівельник», 1973. – 111 с.
7. Кара-Васильєва Т. Художня кераміка. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках великого стилю. К.: Либідь. 2005. С.123 – 128.
8. Кераміка України. Довідково-іміджеве видання. К. Видавництво Серба М.А. ТОВ «Видавничий центр «Логос Україна», 2009. – 176с. ,сторінка 126
9. Крутенько Н. Розповіді про кераміку. К. Либідь. 2002. 252 с.
10. Попова Г. Українське мистецтво ХХ століття. Мистецька освіта. 2002. №3. С. 47-49.
11. Пошивайло О. Міжнародне Бієнале художньої кераміки імені Василя Кричевського. 2019: каталог. Опішне: Українське Народознавство, 2021. 144 с.
12. Пошивайло О. Національний симпозиум монументальної кераміки «Гіганти незалежної України»: альбом-каталог. Опішне: Українське народознавство. 2021. 144 с.
13. Радько С. Гряде III національний стиль. Український керамологічний журнал, 1-4 (15-18), 2005, вид-во «Українське народознавство» Національного музею-заповідника українського мистецтва в Опішному. : Опішня, 2005. 336с.
14. Словник української мови: в 11 томах. 1970 – 1980.
15. Чернявський К.В. Архітектурно-художня кераміка в дизайні інтер'єрів дитячих лікувально-оздоровчих закладів [Текст] : автореф. дис. канд. мистецтвознав. : 17.00.07. Харк. держ. акад. дизайну і мистец. Х. 2012. 20 с.
16. Щербак В.А. Сучасна українська майоліка. Київ. «Наукова думка». 1974. 192 с.

REFERENCES:

1. Bielkina, E. & Miropolska, N. (2004). Ukraintsi u svitovomu mystetstvi [Ukrainians in world art]. *Mystetstvo ta osvita*. №4 [in Ukrainian].
2. Hervas, O. (2018). Dyzaïn ta monumentalnodekoratyvne mystetstvo. *Keramika ta keramichni vyroby* [Design and monumental and decorative art. Ceramics and ceramic products]. *Navchalno-metodychnyi posibnyk*. Uman: vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «ALMI» [in Ukrainian].
3. Holubets, O. M. (1991). *Lvivska keramika* [Lviv ceramics]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
4. Kryvenko, P.V. (Eds.). (2006). *Dovhovichnist keramiky ta sproba yii pidvyshchennia. Budivelne materialoznavstvo: pidruchnyk* [Durability of ceramics and an attempt to increase it. Structural materials science: a textbook]. K.: EksOb [in Ukrainian].
5. Zhohol, L.E. (1986). *Dekoratyvne mystetstvo v suchasnomu interieri* [Decorative and applied art in modern interior]. Kyiv: Budivelnyk [in Ukrainian].
6. Zhohol, L.E. (1973). *Dekoratyvne mystetstvo v interieri zhytla* [Decorative art in the interior of the home]. K: Budivelnyk [in Ukrainian].
7. Kara-Vasyliieva, T. (2005). *Khudozhnia keramika. Dekoratyvne mystetstvo Ukrainy XX stolittia. U poshukakh velykoho styliu* [Ceramic artists. Decorative art of Ukraine of the 20tg center. In search of great style]. K.: Lybid [in Ukrainian]

8. Keramika Ukrainy. Dovidkovo-imidzheve vydannia [Ceramics of Ukraine. Reference image edition Ceramics of Ukraine. Reference image edition] (2009). K.: Vydavnytstvo Serba M.A. TOV «Vydavnychiy tsentr «Lohos Ukraina» [in Ukrainian].
9. Krutenko, N. (2002). Rozpovidi pro keramiku [Stories about ceramics]. K.: Lybid [in Ukrainian].
10. Popova, H. (2002) Ukrainske mystetstvo XX stolittia [Ukrainian art of the 20th century]. Mystetska osvita [in Ukrainian].
11. Poshyvailo, O. (2021). Mizhnarodne Biennale khudozhnoi keramiky imeni Vasylia Krychevskoho 2019: katalog [Vasyl Krychevskiy International Art Ceramics Biennale. 2019: catalog]. Opishne: Ukrainske Narodoznavstvo [in Ukrainian].
12. Poshyvailo, O. (2021). Natsionalnyi symposium monumentalnoi keramiky «Hihanty nezaleznoi Ukrainy»: albom-katalog [National Symposium of Monumental Ceramics "Giants of Independent Ukraine": album-catalogue]. Opishne: Ukrainske narodoznavstvo [in Ukrainian].
13. Radko, S. (2005) Hriade III natsionalnyi styl [The 3rd national style is coming]. Ukrainskyi keramolohichnyi zhurnal, 1-4 (15-18). Opishnia: vyd-vo «Ukrainske narodoznavstvo» Natsionalnoho muzeiu-zapovidnyka ukrainskoho mystetstva v Opishnomu [in Ukrainian].
14. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh [Dictionary of the Ukrainian language]. (Vols. 1-11). (1970-1980). Tom 2 [in Ukrainian].
15. Cherniavskiy, K.V. (2012). Arkhitekturno-khudozhnia keramika v dyzaini interieriv dytiachykh likuvalno-ozdorovchykh zakladiv [Architectural and artistic ceramics in the interior design of children's health care facilities]. Extended abstract of candidate's thesis. Kh.: Khark. derzh. akad. dyzainu i mystets [in Ukrainian].
16. Shcherbak, V.A. (1974). Suchasna ukrainska maiolika [Modern Ukrainian majolica]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].